

Autor hodnocené práce: Marian Helcel

Vedoucí práce: Mgr. Jakub Binter

Oponentka: Mgr. Denisa Průšová

Marian Helcel zahajuje svou 125 stránkovou studii “Maskulinní deprese u českých mužů” stylisticky nádherným, až poetickým úvodem. Vhodně se zabývá problematikou genderových rolí a stereotypizace ze strany jedné a depresivitou z pohledu psychiatrie ze strany druhé. Následně oficiální diagnostické manuály depresivity porovnává a upozorňuje na odlišnosti od “mužské deprese”, dokonce navrhuje vysvětlení.

V teoretické části prokazuje schopnost pracovat s literaturou, umí citovat, předkládá a porovnává teoretické koncepty a už v teorii vysvětluje, jak poznatků využije pro část praktickou. Doporučila bych však využít více zdrojů pro porovnání konceptů. Celkově čerpá ze 47-mi manuálových/článekových/knižních zdrojů a 10-ti webových, převážně jde o manuály MKN a ISCO.

Některá autorova tvrzení jsou však nepodložená, generalizující, redukcionistická, či dokonce velmi výrazně kontroverzní. Nadměrně často se v textu objevují nepodložená tvrzení a odkazování se na “ostatní, všechny apod.” Např. na str. 29 “Muže, kteří jednají, jako by byli maskulinně deprimováni, zažil a zná téměř každý z nás. Vždyť tak se občas zachová snad každý muž“. Či na str. 26 udává velmi kontroverzní shrnutí teorie, kdy “...můžeme zároveň očekávat i to, že průměrný muž, který se rozhodne buď už sám vyhledat lékařskou pomoc, nebo je k tomu (nějak) přinucen, bude prožívat značně silnější bolest než průměrná žena.” Takovéto interpretace či hypotézy ohledně srovnatelnosti míry subjektivního prožívání psychické bolesti by bylo nejvýše vhodné buď neudávat, nebo alespoň zadefinovat a výzkumně podložit.

Například na str. 19 píše “Pokud vezmu na základě literatury v úvahu tedy i to, že deprese a její prožívání je spojené s přemítáním, zaměřením se na sebe, na své prožitky a na své nitro, jsou ženy snad i předurčeny (na základě jejich socializace a genderově diferencované výchovy) depresi na rozdíl od mužů prožívat.” Zaprvé, spojení “prožívání deprese” není příliš vhodné vzhledem k tomu, že nejvýraznější symptom deprese je emoční oploštělost, či absence prožívání (nebo spíše prožívání “nicoty”). Zadruhé, pokud ženy trpí tradiční depresí častěji a vyplývá to z jejich role, nabízí se otázka, jak vypadá deprese u jiných skupin (např. u dětí). U nich jsou totiž projevy deprese velmi podobné tomu, co autor nazývá “mužskou depresí”.

Oceňuji, že se autor zaměřil i na možné obtíže pro vstupu terapie, str. 26 “...by mohlo být problémem rovněž i to, že při terapii musí muži své pocity sdělovat a to nahlas, tedy být podle genderových měřítek značně feminní, což je chování nepřípustné pro muže, kteří se vyznačují maskulinním stylem deprese (Kilmartin, 2005, str. 97).“, ovšem upozorňuje tím zároveň i na svou nízkou orientaci v terapeutických metodách (kdy metodu rozhovoru vidí jako jedinou), a tedy na absenci vyhledání doplňkové literatury.

Autor sice velmi přesně a pěkně vysvětluje problematiku maskulinní deprese, ovšem celé dvě subkapitoly (4.5 a 4.6) jsou zcela založené pouze na jediném autorovi a jeho chápání

problematiky. Vzhledem k tomu, že jde o nejústřednější téma pro celou studii, viděla bych jako přínosné zvláště zde udělat širší rešerši a porovnat více konceptů, či alespoň autorů.

Až za téměř geniální považuji autorovo naznačení možného propojení mezi symptomy “mužské deprese” a míry moci a kontroly nad vlastním životem, tedy “neštěstím vyplývajícím z bezmoci” (str. 25). Od kapitoly 4.4. Konvenční pohled... na str. 24, se zabývá i rozlišením mezi depresí a “neštěstím/deprimovaností”. Bezmoc, zajetí, nemožnost autonomně jednat, tedy souvislost s frustrací a reaktivitou na stres by bylo velmi vhodné více rozvinout. Symptomatika mužské deprese je totiž taktéž nápadně podobná symptomatice stresových poruch, zvláště těch způsobených dlouhodobou expozicí psychickému násilí. Souhlasím s autorem, že nejde o onu “depresi” z diagnostických manuálů, ani o běžný laický výklad “je prostě smutný”, jde o velmi silnou niternou frustraci, na kterou jedinci reagují apatií (depresí), či agresí. Nejsem si však jista, že je pojmenování “mužská deprese” šťastné. Zde bych viděla jako vhodnou přidat rešerši laděnou více evolučně psychologickým směrem, ideálně zaměřenou i na reakce jiných, než lidských tvorů na “zajetí, podřízenost apod.”, kde bych očekávala také podobné projevy. Ideálně zmínit základní reakce obrany a útoku.

Bylo by také dobré doplnit vysvětlení kostruktu moci (a jejích zdrojů). Co autor však “moci” zamýšlí? Tedy uvést definice a příklady faktorů, jenž se na kostraktu moci podílí (jež autor zohledňuje). V jednoduché formě by bylo vhodné udat definici i participantům.

Tato myšlenková linie je nejsilnějším přínosem práce! Je trochu škoda, že není širší literární rešerše.

Metodu polostrukturovaného rozhovoru a kvalitativní analýzu spatřuji jako správnou volbu pro dané téma. Pro účely bakalářské práce je rozsah vyčerpávající. V textu se však naskýtá mnoho otázek, které zůstávají nezodpovězené, či jaksí nedotažené.

Například při samotném výběru respondentů není jasné, proč student volí jako vzorek deset respondentů, ani proč zrovna těchto konkrétních. Sice sděluje, že je získal metodou snow-ball, není ale popsáno, jak nábor vlastně probíhal. Na str. 22 udává k popisu participantů “chci zmínit, že si nejsem vědom toho, že by některý z respondentů v mém vzorku depresí trpěl. “ Z otázek i metodiky však vyplývá, že se jich na toto autor nikde neptal. Možná by stálo zato položit pár otázek na přítomnost symptomů konvenční deprese, navíc i z okruhu stresových poruch.

Dovolím si zpochybnit i vhodnost prostředí sběru dat. Na str. 47 autor zdůvodňuje redukci přepisů v případech “...když respondent říkal, že mu někdo volá, nebo když k nám přišla obsluha potřetí za deset minut zjišťovat, zdali máme všechno. “ K tomuto mohlo dojít, protože (str. 38) “S respondenty jsem se sešel buď v nějakém pražském restauračním či kavárenském zařízení, nebo u respondenta doma, nebo rozhovor probíhal přímo u něj na pracovišti. “

V informovaném souhlasu (str. 131) je uveden bod (3) “Po přepsání rozhovorů dojde k autorizaci textu – budete mít možnost vyjádřit se k uvedeným údajům a upravit je.” Autor již v textu nijak nezmiňuje, zda korektury proběhly a jak ovlivnily text přepisů. Jsou přepisy, které prezentuje již upravenou formou?

Největší slabinu spatřuji v tvorbě otázek pro interview. Nešťastnou vidím volbu velkého množství návodných a uzavřených otázek a jejich nesystematičnost. Například otázky na emoce

ve vztazích a emoce v práci se velmi liší. V okruhu otázek na přátelství č.7 (souhrnně na str. 133-134) se autor táže na vztahy s každou cílovou skupinou velmi odlišně, dokonce i na odlišná témata. Není ani odůvodněné, proč se táže na důležitost přátelství se ženami, ale u přátelství s muži se táže po obtížnosti navázání takového vztahu, u pracovních kolegů, o jednu úroveň obecnosti výše, se zaměřuje na “kvalitu a intenzitu” takových vztahů.

Je patrná i jistá nevyrovnanost ve srozumitelnosti otázek. Některé jsou zcela přímé a otevřené, některé nejasné a matoucí. Například u otázky “cítíte se jako muž šťastný”? Není jasné, zda se autor táže po tom, zda je dotyčný se svým genderem spokojen, nebo zda je šťastný, či zda je šťastný proto, že je muž?

Velmi alarmující je však otázka 2b) “Bijete, ubližujete, či emočně zneužíváte svou partnerku?”. Nejen, že nedůvěryhodnost čtenáře v pravdivé odpovědi respondentů snižuje kvalitu práce a otázka je zbytečná. Naznačuje to také, že si student neuvědomuje legislativní rámec ČR a výrazně balancuje na hraně etické přípustnosti. Zvláště ohlašovací povinnost činí odpověď “ano” velmi rizikovou, jak pro studenta samotného, tak pro participanta. Navíc není v informovaném souhlasu ošetřeno, jak se bude s informacemi o ohrožování jiných osob, či podobných trestných činnů bude následně nakládat a jakou míru anonymity a důvěrnosti může nakonec studující respondentovi poskytnout.

Otázka “Je podle Vás žena autonomní bytost?”, navíc bez ekvivalentu takto formulované otázky pro muže zavání středověkým váháním o tom, zda má žena právo na svobodu, nebo či dokonce zda vůbec má být považována za lidskou bytost. Autor nám po stránkovém výčtu odpovědí shrne, že ve většině případů muži odpovídali kladně. Vzhledem k nevhodné formulaci (uzavřená otázka), zněla většina odpovědí tak, že “je”. Následně autor shrne, že v jednom případě byla negativní ve znění „Já myslím, že ne. Nebo takhle. Ona by to zvládla, ale nechce asi.“ Nerozumím, jak tato otázka a odpověď vede k prozkoumání mužské deprese.

Dále je nejasná formulace otázek 4a) “Jak je Vaše práce fyzicky náročná či nebezpečná?” Táže se autor na jejich subjektivní hodnocení? Dle jakého kritéria? Co je rizikové?. Nebo (4b) “Jak je pro Vás nezbytné často střídat sexuální partnerky?” Tato otázka přímo navádí k odpovědi “vůbec”, ač třeba partnerky střídá denně, nemusí to však požadovat za “nezbytné”, nebo “časté” apod... Případně otázka “Jak moc Vás láká či nutí Vaše pracovní vytížení rozptylovat se od něj pomocí nějakých návykových látek?” Nejen, že není patrné, po čem autor pátrá, ale když už se ptá na bití partnerky, pak se klidně může zeptat co participanta užívá za drogy a následně na důvod.

Mám pochyby o vhodnosti názvu analytické metody - Mixed Grounded theory. Protože je grounded theory velmi jemnou a pečlivou kvalitativně analytickou metodou, každý autor ji užívá trochu jinak a bylo by nanejvýš vhodné uvést alespoň citaci, která by umožnila čtenáři pochopit autorův postup. Ve výsledkové/analytické části (str. 48-108) autor v podstatě předkládá přepisy - pod sebou vždy vyjmenuje většinu odpovědí. Sice u každého okruhu otázek shrne většinové odpovědi, ovšem již je nijak nevysvětluje, nehledá žádné skryté téma, nový fenomén, novou teorii. Naopak autorovým záměrem bylo zakódovat a sečíst symptomatické a nesymptomatické odpovědi. Není jasné, zda autor usuzoval z celého výroku nebo kódu, ani co kódovou jednotkou bylo. Otázkou je, jak se mohly objevit 3 symptomy v rámci 1 participanta? Na str. 47 píše autor “Bylo zapotřebí jak deduktivního postupu, tedy hledání výroků souvisejících se symptomem. Ale

rovněž jsem využil induktivního postupu, který mi umožňoval zařadit nové kódy. “ Jaké jsou tedy nové kódy? Dále totiž píše “U většiny otázek bylo použito víc než jeden kód a vzhledem k tomu, že jsem pro tuto část analyzování zvolil kvalitativní metodu, bylo na mém subjektivním rozhodnutí, zdali pro danou odpověď na otázku přidělím respondentovi kód.” Prosté “subjektivní zhodnocení” a přisouzení jednoho ze tří předem připravených kódů či přiřazení do jedné ze tří kategorií (z textu není jasné, na jaké jsme úrovni) - „je v souladu“, „neutrál“ a „není v souladu“ - a jejich prosté sečtení není jistě Grounded theory, která se vyznačuje právě hlubším bádáním o tématu obecně. Naopak z tohoto provedení vyvstává otázka po reliabilitě studie. V podobných případech se běžně žádá minimálně druhý kodér a udává se míra shody. Zvláště, v případech rozhovorů je vhodné, když je názor výzkumníka konzultován s nezávislým odborníkem, který není ovlivněn vztahem k participantovi.

Samotné provedení analýzy je systematické a srozumitelné, ačkoliv i zde by bylo dobré sjednotit detaily. Přepisy jsou předloženy detailně, každá oblast vždy začíná souhrnnou tabulkou, autor je konsistentní v komentování výsledků. Ovšem někde jde o autorovy nápady, někde o částečné výsledky, někde interpretace, na str. 105 nás dokonce autor seznamuje s novým teoretickým konceptem a z ničeho nic provádí komparaci jedné podotázky s teorií přímo mezi přepisy.

Interpretace některých výsledků není příliš v souladu související s předchozím autorovým textem. Na str. 115 interpretuje “Ojedinělý výskyt tohoto symptomu (emoční strnulost) v pracovní oblasti je známkou toho, že muži jsou ve většině schopni své pocity, které jsou spojeny s jejich pracovním životem, pojmenovat.“ Ovšem na str. 39.- 46. vysvětluje, že participanti měli obtíže pojmenovat a určit emoci a dokonce tuto situaci řešil tak, že jim napomohl rozdělením na špatné-dobré.

Taktéž závěr ze str. 121 není příliš důvěryhodný. “Zároveň s tím jsem svým výzkumem potvrdil, že každý ze symptomů maskuliní deprese je za symptom považován dle Kilmartin (2005) oprávněně, neboť u každého z nich byly projevy zaznamenány a žádný z nich není nadbytečný“. Znamená to, že u svých participantů ohodnotil odpovědi tak, že našel každý ze symptomů dle Kilmartina, nikoliv, že ověřil Kilmartinův model.

Zhodnocení studie je odpovídající, pouze u návrhu využitelnosti výzkumu na str. 124 bych byla velmi opatrná a zvažila rizika zneužitelnosti a ublížení “nabíraným” zaměstnancům. “Rovněž lze užitečnost znalosti výskytu projevu těchto symptomů uplatnit i nezávisle na maskuliní depresi, a to např. při nabírání nových zaměstnanců nebo třeba sestavování sportovního týmu z konkrétních typů lidí, kteří by neměli anebo měli vykazovat určitá chování.“

V práci je patrná lehká nepozornost, nedotaženost. Po gramatické stránce někde chybí čárky, některé věty nepřítelně navazují (např. kap. 6 cíl práce), etická část je dokonce stále ponechána v budoucím čase. Práce je zbytečně dlouhá vlivem ne příliš vhodného rozlišení, která data uvést v příloze, a která v textu samotném. Text je ovšem čitelný, smysluplný a na odpovídající odborné úrovni. Celkově splňuje nároky bakalářského programu.

Z celé práce je velmi patrný autorův zájem a zaujetí problematikou. I přes limity způsobené prozatimní nezkušeností s praxí projevuje studující vysoce lidský přístup a lidské pochopení. Velmi bych doporučovala najít “vedoucího-partnera” s odbornou orientací i v psychopatologii, který studenta pečlivě, odborně a lidsky povede tímto tématem dále. Fenomén, který uchopuje spatřuji jako velmi důležitý, naléhavý, široce rozšířený napříč společnostmi, a přesto minimálně v české společnosti opomíjený, až “neviditelný”. Bádání v této oblasti má vysoký potenciál, byla by velká škoda v něm nepokračovat. Práce naznačuje, že je to právě Marian, kdo má veliký potenciál tématu skutečně porozumět a s kvalitnější metodikou přinést návrhy, které by mohly mít pozitivní dopad v širší společnosti.

Doporučuji k obhajobě a navrhuji hodnocení 2-3.

Otázky k obhajobě:

Jak byli participanti nabíráni?

Jaká je reliabilita studie?

Jaké jsou další plány se studií?

Zpracovala: Mgr. Denisa Průšová

Datum: 25.1.2017